

SYTUACJA ZDROWOTNA DZIECI I MŁODZIEŻY W DOBIE PANDEMII

Informacja na sesję Rady Powiatu Cieszyńskiego

Pandemia COVID-19 stworzyła niezwykłą sytuację, która przeorganizowała, a w konsekwencji zmieniła życie dzieci i młodzieży. Czynniki takie jak stres, izolacja, edukacja zdalna i brak kontaktu z rówieśnikami bezpośrednio wpłynęły na osłabienie ich kondycji psychicznej, a ograniczony dostęp do opieki medycznej odbił się negatywnie na ogólnym stanie zdrowia. Odwołana została większość wizyt lekarskich, co spowodowało problemy zdrowotne, szczególnie dzieci przebywających w trakcie prowadzonej diagnozy, czy kontynuacji leczenia i terapii. Planowane leczenie szpitalne zwłaszcza na początku pandemii były realizowane z dużym opóźnieniem (odwołane przyjęcia, w niektórych przypadkach przesunięte o kilka miesięcy).

W celu zebrania informacji dotyczących stanu zdrowia dzieci i młodzieży zwrócono się do ponad 40 Przychodni Podstawowej Opieki Zdrowotnej działających na terenie Powiatu oraz do Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej w Cieszynie. Z otrzymanych informacji wynika, iż w okresie trwania pandemii nastąpił zdecydowany wzrost liczby udzielanych porad, a skala wzrostu waha się od 10% do 320%. Lekarze pediatry zaznaczają również, iż nastąpił zauważalny wzrost depresji i nerwic wśród dzieci.¹ Dotychczas naturalną potrzebę interakcji rówieśniczych w dużej mierze zaspakajało bowiem środowisko szkolne. Sytuację tę diametralnie zmienił okres pandemii, który wymusił konieczność adaptacji do nowych warunków. Stres, strach, izolacja, zdalna edukacja i brak kontaktu z rówieśnikami odbiły się zwłaszcza na ich zdrowiu psychicznym. Obecna sytuacja epidemiologiczna w Polsce i na świecie, wiąże się ze zwiększonym ryzykiem wystąpienia zaburzeń adaptacyjnych i innych zaburzeń emocjonalnych, w tym:

- PTSD (zespół stresu pourazowego),
- zaburzeń depresyjnych,
- zaburzeń lękowych.

Na stan psychiczny dzieci i młodzieży uwagę zwrócili Dyrektorzy, pedagodzy i nauczyciele szkół ponadpodstawowych Powiatu Cieszyńskiego, zaniepokojeni licznymi problemami emocjonalnymi i psychicznymi swoich uczniów². Zatrważające statystyki krajowe w zakresie liczby samobójstw dokonywanych wśród młodych osób były dla nich argumentem do złożenia wniosków o zwiększenie etatów psychologów, które w części zrealizowano. Ten temat będzie przedmiotem obrad Zarządu Powiatu w późniejszym etapie z uwagi na działania Rządu RP, zgodnie z którymi od 1 września 2022r. zostanie wdrożony I etap standaryzacji zatrudniania w przedszkolach i szkołach nauczycieli psychologów, pedagogów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i pedagogów specjalnych. Zamierzenia w tym zakresie obejmują zwiększenie do roku 2024 liczby etatów specjalistów z 21 tys. (obecnie) do 51 tyś. Na te działania Ministerstwo Edukacji i Nauki planuje przeznaczyć w roku 2022r

¹ Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, informacje na temat porad lekarskich, zebrane w związku z tematem sesji

² Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, pismo Dyrektorów z dnia 27.01.2022r.

700 mln zł, w tym 180 mln zł na dodatkowe zajęcia specjalistyczne z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej i 520 mln zł na pierwszy etap standaryzacji zatrudnienia. Poniżej przedstawiono liczbę etatów nauczycieli pedagogów i psychologów pracujących w szkołach na dzień 31.12.2021r.

Lp.	Nazwa jednostki	Ogólna liczba uczniów	Liczba etatów	
			pedagogów	psychologów
1.	I LO im. A. Osuchowskiego C-n	671	1	0,5
2.	II LO im. M. Kopernika C-n	707	1,5	0
3.	ZSEG C-n	1035	2	0
4.	ZS im. Szybińskiego C-n	739	1	0,5
5.	ZST im. płk. Langerera C-n	661	1,5	0
6.	ZSB im. gen Roweckiego C-n	330	1	0
7.	ZSPT Międzyzwieć	236	1	0
8.	ZSTiO Skoczów	634	2	0
9.	ZST Ustroń	255	0,5	0
10.	ZSO Wiśla	253	1	0
11.	ZSGH Wiśla	227	1	0,25
12.	ZS Istebna	168	1	0
13.	ZPSWR Cieszyn	208	1	1
	Razem:	6124	15,5	2,25

Zwiększenie liczby godzin pracy specjalistów jest konieczne, biorąc pod uwagę liczbę samobójstw dokonanych przez dzieci i młodzież, Polska plasuje się bowiem na wysokich miejscach w odniesieniu do innych krajów Europy. Według statystyk przedstawionych przez Komendę Główną Policji w roku 2020 skutecznie odebrało sobie życie 116 osób do 18 roku życia (w roku 2019 było to 98 osób , w 2018 roku 97. Statystyki na rok 2021, na dzień sporządzania informacji, nie zostały jeszcze wprowadzone). Województwo śląskie należy niestety do województw z największą liczbą samobójstw.

Samobójstwa dzieci i młodzieży
Województwo Śląskie 4 msc. w Polsce (rok 2019)
Województwo Śląskie 3 msc. w Polsce (rok 2020)

Jak wynika z niepełnych jeszcze danych Komendy Głównej Policji, w roku 2021 w porównaniu do roku 2020 zwiększyła się także liczba prób samobójczych w grupie dzieci i młodzieży. Od początku stycznia do końca listopada, aż 1339 nastolatków próbowało odebrać sobie życie, było to prawie o 500 prób samobójczych więcej. Jeżeli chodzi o podejmowanie prób samobójczych, niestety w skali kraju, również przoduje województwo śląskie.

Najwięcej prób samobójczych w 2020 roku wśród dziewczynek było w województwie śląskim (80), kolejno pomorskim (58) oraz łódzkim (53).

W przypadku chłopców najwięcej prób samobójczych również było w woj. śląskim (46) , kolejno łódzkim (29) i małopolskim (25)³.

³ Źródło: Puls Medycyny <https://pulsmedycyny.pl/w-roku-2021-wsrod-dzieci-i-mlodziezy-prawie-500-prob-samobojczych-wiecej-1138735>

Również na terenie Powiatu Cieszyńskiego w okresie 2020-2021 r. dochodziło do podejmowania prób samobójczych (12), niestety 2 z nich były udane ⁴.

Jednym z pierwszych komunikatów, że w życiu dziecka dzieje się coś ważnego, może również trudnego, jest zmiana zachowania. Czasami sygnały bywają jednak na tyle niespecyficzne, że łatwo znaleźć dla nich inne, niegroźne wytłumaczenie-przejściowa moda, wiek dojrzewania, lenistwo niechęć do otoczenia, zwracanie na siebie uwagi. Właściwym celem mądrych interwencji nie powinno być jednak wyeliminowanie autodestrukcji od razu i za wszelką cenę- to zazwyczaj niemożliwe. Najważniejsze i najbardziej potrzebne jest udzielenie pierwszej pomocy emocjonalnej. Dzięki niej możliwe jest lepsze zrozumienie trudności i potrzeb młodej osoby, złagodzenie odczuwanych przez nią nieprzyjemnych stanów i przywracanie równowagi emocjonalnej, zidentyfikowanie zasobów i źródeł wsparcia oraz wybór bardziej adekwatnych form pomocy. Pierwsza pomoc emocjonalna jest nastawiona na zadbanie o bezpieczeństwo dziecka i w zależności od poziomu zagrożenia- w różnym stopniu dyrektywna oraz angażująca różne osoby i służby podkreśla psycholog, członek zespołu roboczego ds. prewencji samobójstw i depresji przy Radzie ds. Zdrowia Publicznego w Ministerstwie Zdrowia.⁵ Podobnie jak pierwsza pomoc medyczna tworzą ją trzy ważne kroki:

1. dostrzeżenie problemu
2. zbieranie informacji
3. działanie

Nie trzeba podkreślać, że okres pandemii i związanej z tym izolacji zdecydowanie ograniczył możliwości reagowania w tym zakresie. Dzieci (zwłaszcza z małych miejscowości i ze wsi) „zniknęły z oczu” nauczycielom, pedagogom szkolnym, nie znana była ich sytuacja bieżąca.

Zdaniem prof. Piotra Gałęckiego, konsultanta krajowego w dziedzinie psychiatrii, wzrost liczby samobójstw wśród dzieci i młodzieży związany jest ściśle z psychicznym funkcjonowaniem dorosłego społeczeństwa. Pandemia zaburzyła poczucie bezpieczeństwa u osób dorosłych, które odreagowują swój stres w sposób nie zawsze dobry dla dzieci (np. poprzez alkohol). Brak zatem wsparcia zarówno dla dzieci, jak i dorosłych będących w sytuacji kryzysu psychicznego przyczynia się do takich wzrostów.⁶ Taką tezę potwierdzają informacje udzielone przez Dyrektorów szkół ponadpodstawowych, dla których organem założycielskim jest Powiat Cieszyński. Z rozmów, jakie z uczniami przeprowadzili pedagodzy i psycholodzy wynika, iż źródła zachowań autodestrukcyjnych często należy szukać właśnie w zaburzonych, dysfunkcyjnych środowiskach rodzinnych, w których musieli przebywać uczniowie przez prawie cały ubiegły rok szkolny. Dyrektorzy zaznaczają niestety również, iż szkoła ma mocno ograniczone możliwości dotyczące wpływu na środowisko rodzinne ucznia. Jako powód podają brak systematycznej współpracy ze strony rodzica/opiekuna oraz trwanie w konflikcie, który nie pozwala

⁴ Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, informacja Komendy Powiatowej Policji z dnia 1.03.2022r.

⁵ M.Łuba, *Pierwsza pomoc emocjonalna w reakcji na samouszkodzenia i zachowania samobójcze u młodych osób* „Remedium. Profilaktyka problemowa i promocja zdrowia psychicznego”, wrzesień 2020

⁶ Źródło: Rzeczpospolita, Nr 55 z 2021 r. Społeczeństwo „Brak wsparcia dla dzieci”.

przekonać rodzica do przyjęcia takich postaw wobec dziecka, które mogą pomóc w redukowaniu u niego negatywnych emocji.⁷

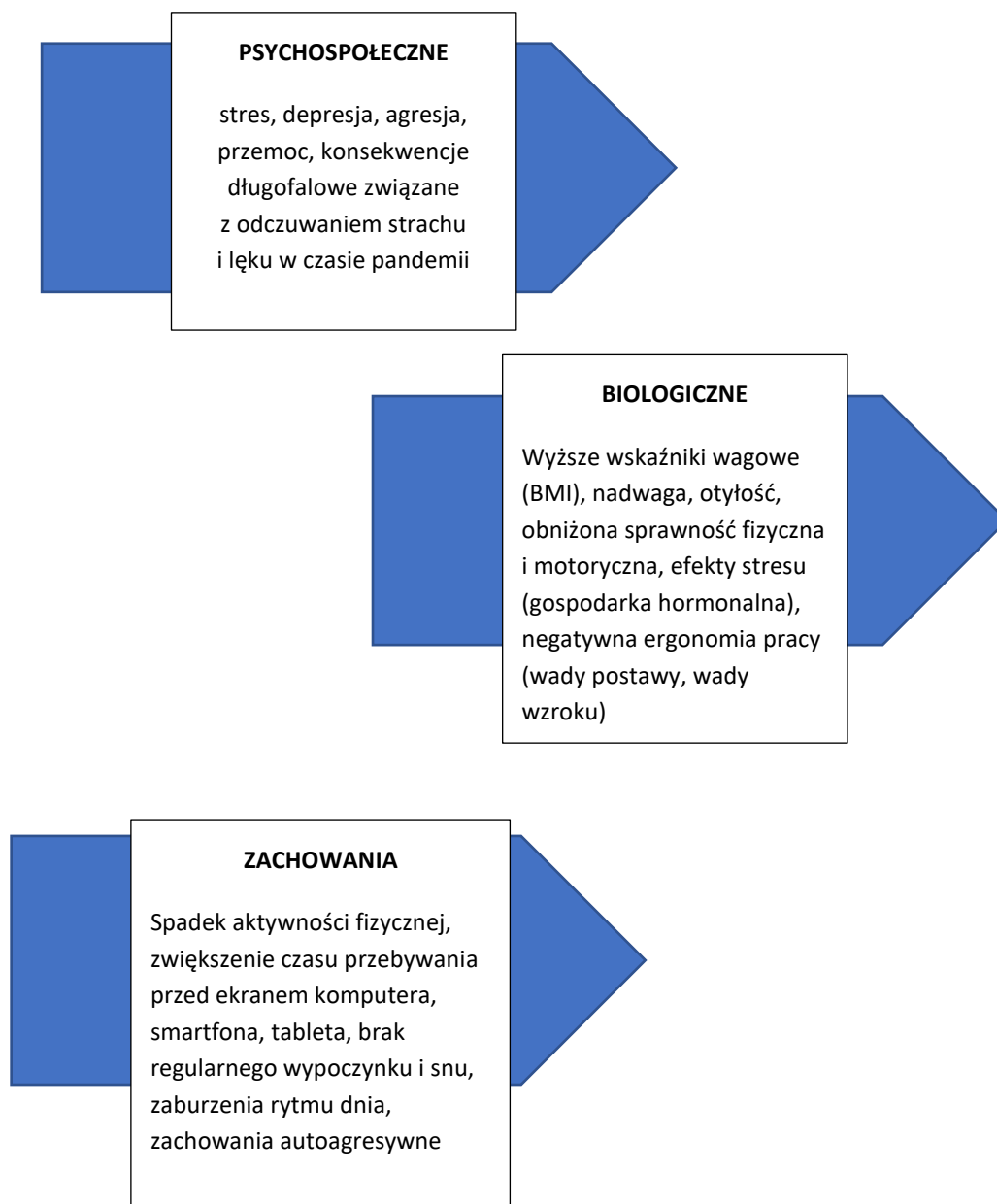
Dyrektorzy podawali również inne konsekwencje trwającej izolacji, wśród których najczęściej wymieniali:

- zaległości w nauce,
- zaburzenia lękowe, nerwice lękowe,
- fobie społeczne,
- trudności z ponowną adaptacją do szkolnych warunków (wczesne wstawanie, dojazdy)
- niska motywacja do nauki, zniechęcenie,
- obawa przed zarażeniem (siebie lub najbliższych),
- nerwowa sytuacja w domu, brak komfortowych warunków do nauki zdalnej (zwłaszcza w rodzinach, gdzie jest więcej dzieci),
- trudności w nawiązywaniu relacji rówieśniczych,
- trudności ze skupieniem się uczniów na lekcjach,
- poczucie wycofania i osamotnienia uczniów,
- brak motywacji do podejmowania nowych wyzwań,
- niechęć w nawiązywaniu relacji rówieśniczych,
- niepewność sytuacji,
- obawa przed zbliżającymi się egzaminami (maturalnymi i zawodowymi).
- uzależnienie od telefonu/komputera,
- niechęć do zajęć fizycznych.

Ciekawych spostrzeżeń dokonano w trakcie konkursu „Zdrowie po cieszyńsku” zorganizowanego przez Starostwo Powiatowe i adresowanego do uczniów szkół ponadpodstawowych. Celem konkursu jest upowszechnienie promocji zdrowia i profilaktyki chorób w połączeniu z kulturą i tradycją Śląska Cieszyńskiego. W okresie przed pandemią utwory nadesłane na konkurs nacechowane były pozytywnymi przesłaniami, zachęcającymi do dbania o zdrowie. Teksty były przyjemne do czytania z pozytywnym zakończeniem. W roku 2021 odbyła się pierwsza edycja konkursu w pandemii Covid-19. Jury konkursu jednoznacznie stwierdziło, iż obecne teksty nacechowane są negatywnymi emocjami. Bajki zawierały przesłanie prozdrowotne w klimacie Śląska Cieszyńskiego, ale ukazywały głębszy problem. Koronawirus i wynikające z sytuacji pandemicznej przepisy, zaburzyły prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży. Głównie w tekstach dzieci starszych, można było zauważyć odniesienie do panującej ówczesnie sytuacji. W tekstach przejawiała się agresja wobec drugiego człowieka, nienawiść, brak chęci do działania, motyw śmierci. Symptomatyczny dla całej sytuacji jest fakt, iż na konkurs zgłosiło się dużo mniej prac niż w latach poprzednich. Nauczyciele ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych zgłaszali problemy dotyczące braku chęci udziału uczniów w konkursie. Opiekunowie musieli dużo więcej czasu poświęcić na zmotywowanie uczniów.

⁷ Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, pisma Dyrektorów szkół przedstawione w związku z tematem sesji.

Negatywne skutki pandemii można podzielić na trzy podstawowe grupy:

INFORMACJA DOTYCZĄCA DZIECI HOSPITALIZOWANYCH

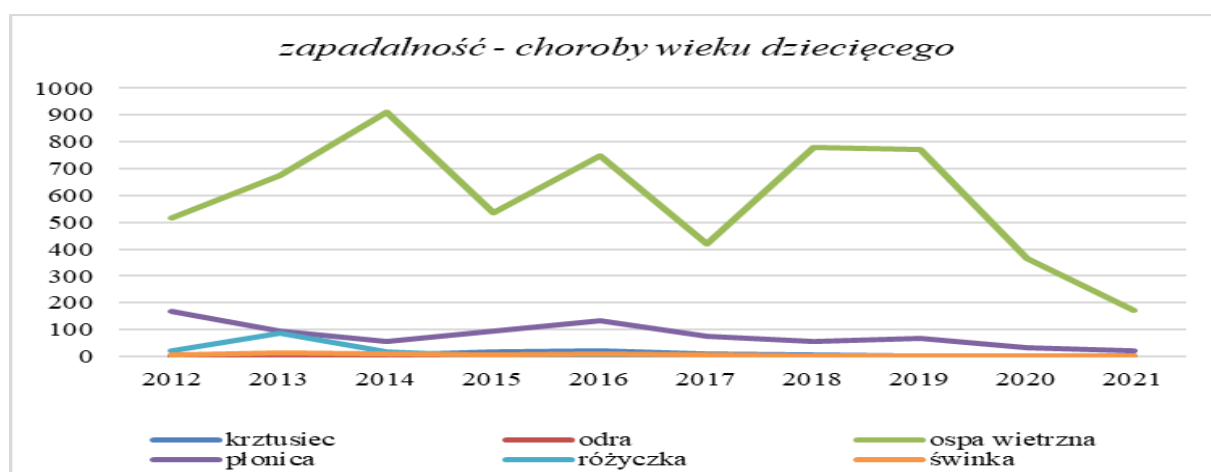
W sierpniu 2021 r., w okresie od 1 sierpnia 2021 r. do 24 sierpnia 2021 r., czasowo zawieszono udzielanie świadczeń zdrowotnych w Oddziale pediatrycznym. Decyzja o przerwie w udzielaniu świadczeń była spowodowana trudnościami w zapewnieniu obsady lekarskiej. W okresie częściowego zaprzestania udzielania w tym oddziale świadczeń, dzieci i młodzież mieli zapewnioną ciągłość udzielania świadczeń zdrowotnych przez ościennie podmioty lecznicze. Natomiast w przypadkach wymagających natychmiastowej pomocy personelu medycznego, pacjenci byli zaopatrywani w Szpitalnym Oddziale Ratunkowym ZZOZ w Cieszynie. Jak zapewnił Dyrektor ZZOZ

w chwili obecnej Oddział pediatryczny ZZOZ w Cieszynie posiada zadowalającą ilość personelu udzielającego świadczeń zdrowotnych.⁸

informacja dotycząca liczby dzieci i młodzieży hospitalizowanych w ZZOZ w Cieszynie w latach 2019 - 2021					
Oddział	Liczba przyjętych do oddziału pacjentów do 18 r. ż.				
	2019	2020	w tym z potw. SARS-CoV-2	2021	w tym z potw. SARS-CoV-2
Oddział chirurgiczny dla dzieci	57				
Oddział dermatologiczny	1				
Oddział ginekologiczno-położniczy	11	7		7	
Oddział neonatologiczny	942	621		695	
Oddział obserwacyjno - zakaźny	1	2	1		
Oddział okulistyczny				1	
Oddział otolaryngologiczny	3				
Oddział pediatryczny	895	520	10	758	14
Oddział psychiatryczny	5				
Szpitalny oddział ratunkowy	4421	2026	12	2775	17
Razem	6336	3176	23	4236	31

CHOROBY ZAKAŻNE

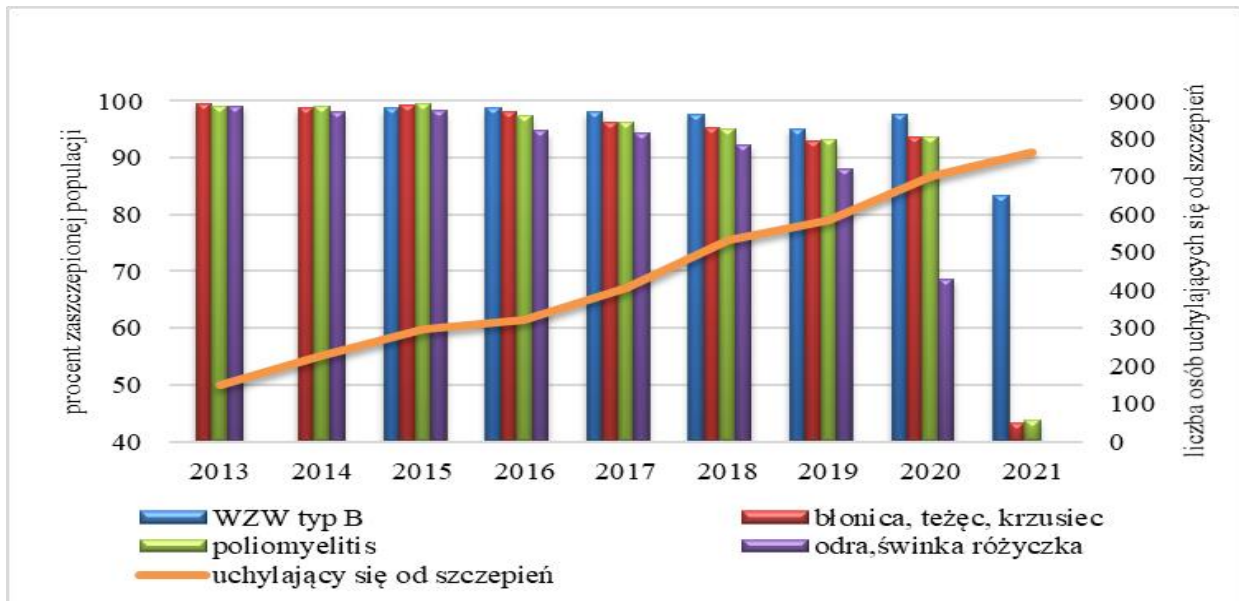
Jeżeli chodzi o temat chorób zakaźnych Dyrektor Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Cieszynie podaje, że najczęściej w tej grupie wiekowej zgłaszane są zachorowania na ospę wietrzną (88%) oraz błonnicę (11%). Zachorowania na świnkę i różyczkę stanowią znikomą część rejestrowanych zachorowań.

Nadal obserwowana jest tendencja wzrostowa w zakresie ilości osób, które odmawiają szczepień swoich dzieci. Na koniec 2021 roku w rejestrze dzieci, których rodzice odmawiają poddania ich

⁸ Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, pismo Dyrektora ZZOZ w Cieszynie z dnia 07.02.2022 r.

obowiązkowym szczepieniem ochronnym, było wpisanych 763 dzieci, co stanowi 2,1% dzieci objętych programem szczepień obowiązkowych (2020 roku 701 dzieci (1,9%).⁹

WSPARCIE PSYCHOLOGICZNE DZIECI I MŁODZIEŻY W POWIECIE CIESZYŃSKIM

Działania podejmowane w szkołach:

1. Pedagodzy i psychologzy szkolni przeprowadzali profilaktyczne zajęcia terapeutyczne dla całej klasy lub indywidualne konsultacje z uczniami i ich rodzinami,
2. Objęto stałą opieką psychologiczną uczniów z problemami w każdej ze szkół;
3. W klasach odbywały się warsztaty psychologiczne mające na celu integrację zespołów;
4. Realizowano wewnętrzne szkolenia Rady Pedagogicznej w zakresie metod wsparcia uczniów w okresie pandemii;
5. W każdej placówce odbyły się zajęcia reintegracyjne dla uczniów po ich powrocie do nauczania stacjonarnego.

Dużym wsparciem w tym zakresie są działania Zespołu Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Cieszynie i prowadzone przez specjalistów terapie pedagogiczne, zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, terapie psychologiczne, psychoterapie i inne zajęcia o charakterze terapeutycznym. Dyrektor Zespołu Poradni zaznaczyła, iż szkoły i placówki nie są przygotowane w wystarczającym stopniu, by radzić sobie z problemami psychicznymi uczniów. Bardzo ważnym i potrzebnym przedsięwzięciem było przygotowanie i przeprowadzenie w dwóch grupach (ze względu na zachowanie reżimu sanitarnego) panelu dyskusyjnego dla dyrektorów na temat interwencji, który odbył się 3.12.2021 r. w sali sesyjnej Starostwa Powiatowego w Cieszynie. Było to pierwsze z planowanego cyklu spotkanie poświęcone działaniom interwencyjnym na terenie szkoły/placówki. Formule panelu towarzyszyły także prezentacje doświadczeń związanych z prowadzeniem działań interwencyjnych w placówkach, którymi podzielili się dyrektor szkoły ponadpodstawowej, w której

⁹Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, Informacja Dyrektora Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Cieszynie z dnia 28.02.2022r.

prowadzona była interwencja, psycholog-interwent oraz dyrektorzy szkół uczestniczący w spotkaniu. Drugim z zaplanowanych z tego cyklu działań jest specjalistyczne szkolenie instruktażowe dla psychologów, pedagogów, nauczycieli wyznaczonych przez dyrektorów szkół i placówek na temat: „Działania szkoły w sytuacji kryzysu samobójczego, przygotowania klasy na powrót ucznia po próbie samobójczej; przekazanie klasie informacji na temat śmierci samobójczej kolegi/koleżanki”, które zaplanowano na 9.02.2022 r. w formie on-line. Będzie ono prowadzone przez dwóch psychologów-interwentów z Poradni cieszyńskiej. Na stronie internetowej ZPPP uruchomiony został ponadto Padlet – Bank dobrych praktyk, czyli zbiór materiałów zawierających informacje na różne tematy z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (m.in. z zakresu interwencji, depresji, działań pomocowych na rzecz dziecka z doświadczeniem przemocy itp.), z którego mogą skorzystać wszyscy zainteresowani (w tym pedagodzy i psycholodzy szkolni, nauczyciele i rodzice).

Pedagodzy szkolni w pismach kierowanych do Starostwa Powiatowego zwracali uwagę, że spora część uczniów wymagała szybkiej pomocy psychologiczno-psychiatrycznej.¹⁰ Część z nich otrzymała wsparcie instytucjonalne w ramach otwartej z dniem 1 kwietnia 2021 roku w ZZOZ Poradni Psychologicznej dla Dzieci i Młodzieży. Poradnia ta została uruchomiona w ramach I poziomu referencyjnego reformy psychiatrii dzieci i młodzieży. Ze wsparcia Poradni bezpłatnie i bez skierowania skorzystać mogą dzieci oraz młodzież, które zmagają się z problemami psychicznymi oraz ich rodziny. W skład personelu Poradni wchodzi psycholodzy, psychoterapeuci oraz terapeuci środowiskowi. Osoby te ukończyły odpowiednie szkolenia specjalistyczne oraz posiadają niezbędne doświadczenie diagnostyczno-terapeutyczne w pracy z dziećmi oraz młodzieżą.

Jak podkreślił Dyrektor celem stojącym przed ZZOZ jest uruchomienie II poziomu referencyjnego, co umożliwi pełną diagnostykę i leczenie psychiatryczne dzieci i młodzieży w ramach utworzonej Poradni Zdrowia Psychicznego, jak i Oddziału dziennego psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży. Wymaga to jednak znaczących nakładów w celu pozyskania i zatrudnienia odpowiedniej kadry, jak i przygotowania zasobów lokalowych. Posiadanie kadry oraz zaplecza lokalowego jest fundamentalnym warunkiem przystąpienia do postępowania konkursowego i zawarcia kontraktu z NFZ. Poniżej przedstawiono liczbę osób, które skorzystały z pomocy w Poradni Psychologicznej.

od 1 kwietnia 2021 r.		
Poradnia Psychologiczna dla dzieci i młodzieży		
	Liczba osób	Liczba wizyt
pacjenci z Powiatu	571	3.959
pacjenci spoza Powiatu	26	226

¹⁰ Materiały własne Starostwo Powiatowe w Cieszynie, Informacje odnośnie sytuacji zdrowotnej dzieci i młodzieży, zebrane w związku z tematem sesji

Poradnia psychologiczna dla dzieci i młodzieży ZZOZ w Cieszynie										
	rok 2021									
	kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	Razem:
PORADA PSYCHOLOGICZNA DIAGNOSTYCZNA	105	151	147	105	79	146	84	61	66	944
PORADA PSYCHOLOGICZNA DIAGNOSTYCZNA	10	21	42	66	99	235	312	264	262	1311
SESJA PSYCHOTERAPII INDYWIDUALNEJ	0	35	78	110	123	141	163	147	172	969
SESJA PSYCHOTERAPII RODZINNEJ	0	7	14	12	17	15	10	14	10	99
SESJA PSYCHOTERAPII GRUPOWEJ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SESJA WSPARCIA PSYCHOSPOŁECZNEGO	2	40	40	22	44	66	31	23	34	302
WIZYTA, PORADA DOMOWA LUB ŚRODOWISKOWA	6	38	60	42	68	91	93	85	77	560
Razem wizyt:	123	292	381	357	430	694	693	594	621	4185
Liczba pacjentów na wizytach:	65	128	172	192	253	313	299	281	269	597

Dodatkowo, odpowiadając na potrzeby zgłoszone przez pedagogów, Powiat Cieszyński w roku 2021 zlecił organizacji pozarządowej- Stowarzyszeniu Pomocy Wzajemnej „Być Razem” zadanie polegające na prowadzeniu specjalistycznego poradnictwa psychologicznego oraz psychoterapeutycznego, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży ze szkół ponadpodstawowych. Spotkania z psychologiem/psychoterapeutą odbywały się w Cieszynie- w Centrum Profilaktyki, Edukacji i Terapii „Kontakt” w Cieszynie oraz w Wiśle – w Liceum Ogólnokształcącym, a końcem roku również w Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Wiśle. Z poradnictwa skorzystało 96 osób. Uczniowie niepełnoletni muszą jednak otrzymać na taką wizytę zgodę rodziców, bądź opiekunów. Pedagog szkolny jednej ze szkół ponadpodstawowych napisała, iż nie zawsze spotyka się to z aprobatą tych ostatnich, którzy z racji braku wiedzy, nieświadomości powagi sytuacji, bagatelizują pogarszający się stan emocjonalny swojego dziecka. Pedagog podkreśliła, iż wołanie o pomoc widoczne jest w spektakularnym, wręcz czasem ekshibicjonistycznym udostępnianiu własnych zdjęć na portalach społecznościowych, pokazujących np. pocięte ciało. Poniekąd tym działaniem samookaleczający się osiągają uwagę rówieśników, którzy w trosce o swoje koleżanki (częściej okaleczają się dziewczęta) przybywają z niepokojącymi informacjami do pedagogów szkolnych.

Szczególnie skomplikowana była sytuacja zdrowotna dzieci trafiających do pieczy zastępczej i DPS w trybie interwencyjnym, ponieważ nie był znany ich stan zdrowia, nie było również możliwości weryfikacji ich stanu zdrowia oraz w przypadku stwierdzenia problemów zdrowotnych wdrożenia szybkiego leczenia. W najtrudniejszej sytuacji są dzieci wymagające wsparcia psychiatrycznego czy psychologicznego. Dzieci umieszczone w placówkach i DPS mogły liczyć na wsparcie opiekunów i wychowawców, miały też zapewnioną opiekę psychologa, pedagoga czy terapeutów. Sytuacja dzieci umieszczonych w rodzinach była nieco trudniejsza, ponieważ wsparcie specjalistów z zewnątrz było mniej dostępne i ograniczone czasowo (wg ustalonych wizyt). Dyrektorzy placówek podkreślili, iż wychowankowie mieli duży problem z samodzielnym opanowaniem materiału przesyłanego przez

nauczycieli. Potrzebowali stałej pomocy ze strony wychowawców i specjalistów zatrudnionych w placówkach. Dzieci wstydziły odezwać się do mikrofonu, miały tremę przed odpowiedzią na pytania zadawane przez nauczycieli. Dzieciom należało towarzyszyć podczas zajęć on-line, tłumaczyć niezrozumiałe kwestie i motywować do wysiłku intelektualnego.

Warto jednak zaznaczyć na koniec, iż z badań przeprowadzonych przez niektóre poradnie psychologiczno-pedagogiczne wynika, iż w edukacji zdalnej dobrze funkcjonują niektóre dzieci ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi np. ze spectrum autyzmu, z fobią szkolną, z dysleksją, dysgrafią, dysortografią. Dzieci te w warunkach domowych miały więcej czasu na wykonywanie zadań. W indywidualnym, a zarazie pośrednim kontakcie, bez nieznanych bodźców zewnętrznych, do tego we własnym domu, poczuły się bezpiecznie.¹¹

PRZEMOC

Konsekwencje przymusowej izolacji są bardzo negatywne szczególnie też dla tych z dzieci, które doświadczają przemocy domowej i zostały zamknięte w swoich domach razem z oprawcami. Poza aspektem przemocy domowej, sytuacja dzieci i młodzieży jest skomplikowana również ze względu na inne formy, które dotknęły tę grupę społeczną. Badania w zakresie określenia skali występowania różnych form krzywdzenia i ocenę dobrostanu psychicznego dzieci i młodzieży w dobie pandemii przeprowadziła warszawska Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, która prowadzi systematyczną diagnostykę w zakresie stosowanej przemocy. Z przeprowadzonych wśród tysiąca osób badań wynika, iż ponad co czwarty respondent (27,2%) w okresie pandemii doświadczył co najmniej jednej z badanych form krzywdzenia. Krzywdzenia istotnie częściej doświadczały dziewczyny niż chłopcy (34,8% / 19,9%) i starsze nastolatki w wieku 16-18 lat, niż młodsze w wieku 13-15 lat (33,5% / 23,2%). Doświadczenie krzywdzenia występowało częściej w grupie osób, które w swoim życiu mieszkały z osobą, która nadużywała środków psychoaktywnych – głównie alkoholu oraz w przypadku osób, które mieszkały z osobą cierpiącą na chorobę psychiczną.¹²

¹¹ M. Wielebski, *Diagnoza dzieci i młodzieży w Poradniach Psychologiczno-Pedagogicznych w czasie pandemii Covid- 19*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja”, Kwartalnik Naukowy Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych, 2020, nr 1

¹² Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. *Negatywne doświadczenia młodzieży w trakcie pandemii- Raport z badań ilościowych*.

UZALEŻNIENIA

Młodzi ludzie, w większości przyzwyczajeni do spędzania dużej ilości czasu w szkole, nagle zostali skierowani na zdalny tryb nauki i kontaktowanie się z przyjaciółmi za pomocą komunikatorów. Izolacja społeczna odcięła ich od naturalnego środowiska- rówieśniczych grup odniesienia, codziennych aktywności i relacji. Nowoczesne technologie stały się zatem sposobem do poszukiwania wszystkiego tego, czego nastolatkom brakuje. Znacznie w związku z tym wydłużył się dzienny czas spędzany przed ekranem- nastolatki w ten sposób się uczą, tam komunikują się indywidualnie ze swoimi przyjaciółmi oraz organizują spotkania grupowe.

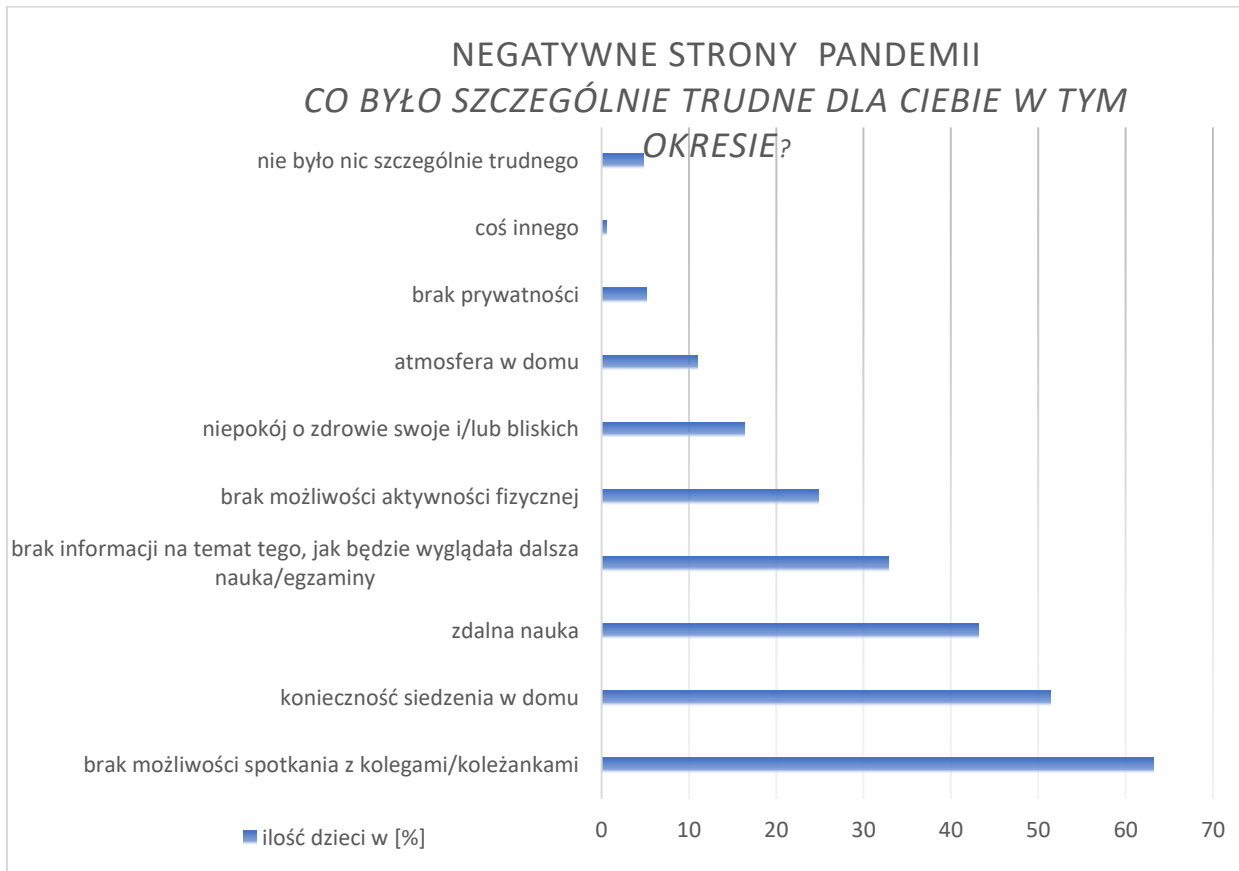
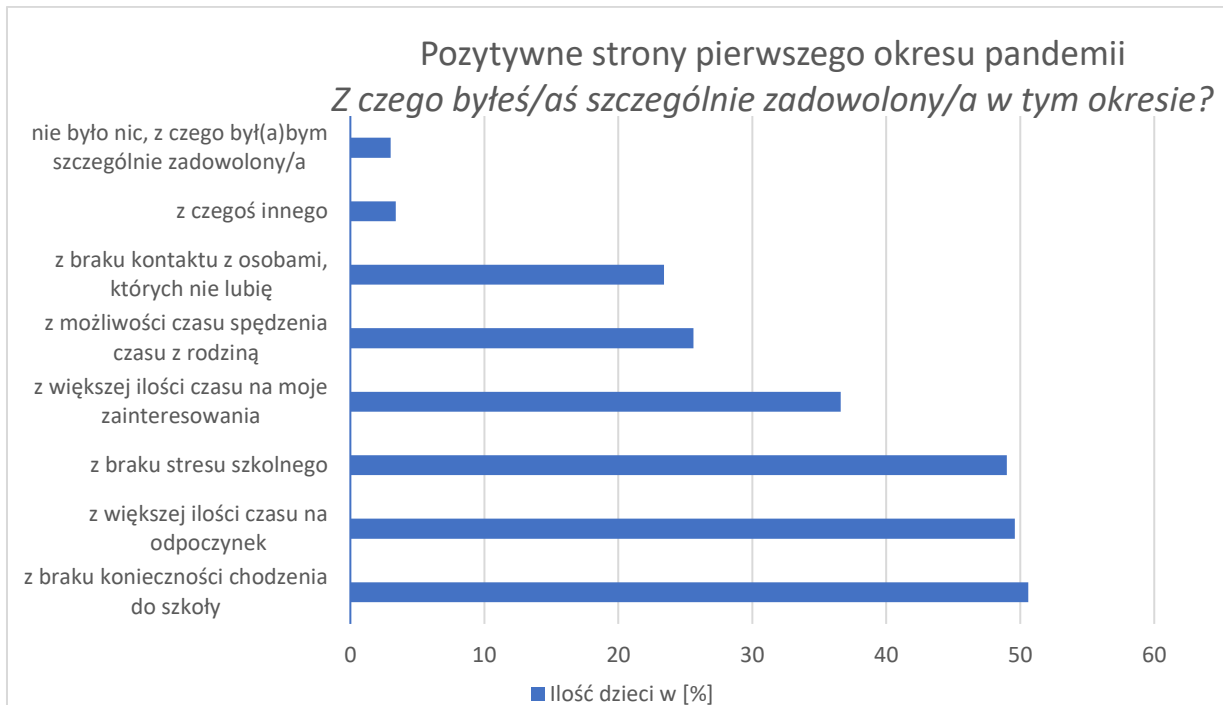
Specjaliści ostrzegają, iż nie jest wykluczone, że po zakończeniu pandemii pojawić się mogą syndromy odstawienia urządzeń, do których nastolatki tak bardzo przywykły w trakcie izolacji. Pandemia koronawirusa wpłynęła na młodych ludzi borykających się z uzależnieniem także na innych płaszczyznach. Badania wskazują, że przy porównaniu dzieci poddanych kwarantannie i tych, które kwarantanny nie doświadczyły, u tych pierwszych występuje większy poziom posttraumatycznego stresu.¹³ Ta sytuacja lęku i osamotnienia powoduje, że młodzi ludzie sięgają częściej po substancje psychoaktywne, by móc chociażby chwilowo zneutralizować uczucia, z którymi sobie nie radzą. Z danych udostępnionych przez Komendanta Powiatowego Policji w Cieszynie wynika, iż zarzuty z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii postawiono 14 nieletnim w roku 2019, 7 w roku 2020 i 9 w roku 2021. Jeżeli chodzi o problem z alkoholem Policja w roku 2019 ujawniła 21 nieletnich pod wpływem alkoholu, 12 w roku 2020 i 12 w roku 2021.¹⁴

Warto zaznaczyć, iż o ile początek pandemii oceniany był przez nastolatki raczej pozytywnie, co przedstawia poniższy wykres, to jednakże skutki długotrwałej izolacji należy podsumować negatywnie i zaznaczyć, iż przebywanie w domu nie uchroniło nastolatki przed doświadczeniem krzywdzenia, zarówno ze strony rówieśników, jak i osób dorosłych.

¹³ K.Pudełko, *Uzależniona młodzież w obliczu pandemii*, „Remedium. Profilaktyka problemowa i promocja zdrowia psychicznego”, lipiec-sierpień 2020.

¹⁴ Sprawozdania roczne Komendanta Powiatowego Policji w Cieszynie, materiały Starostwa Powiatowego w Cieszynie

Badania ankietowe przeprowadzone przez Fundację Dajemy Dzieciom Się

ZDROWIE FIZYCZNE

W ostatnim czasie pojawił się konkretny podział doświadczeń uczniów powracających do szkoły, zaobserwowany przez nauczycieli wychowania fizycznego¹⁵:

- uczniowie, którzy zachorowali i mieli objawy z efektem wieloukładowego zespołu zapalnego organizmu,
- uczniowie, którzy chorowali z typowymi objawami lub bez i doświadczają odległych powikłań pocovidowych,
- uczniowie zdrowi lub którzy zachorowali bez objawów, ale doświadczyli negatywnych skutków izolacji społecznej i niedoboru ruchu (hipokinezji)

W dostarczonych do Starostwa Powiatowego pismach wychowawcy i nauczyciele potwierdzili, iż brak możliwości uczestniczenia przez dzieci w zajęciach wychowania fizycznego w szkole, czy brak możliwości udziału w ruchowych zajęciach pozalekcyjnych, spowodowały pogorszenie kondycji fizycznej dzieci, a co gorsza, gdy już pojawiły się takie możliwości dzieci przestały być nimi zainteresowane.

Zamknięcie szkół i placówek prowadzących zajęcia pozalekcyjne, zakaz opuszczania domu, wszystkie te czynniki wpłynęły na spadek aktywności fizycznej, co w konsekwencji spowodowało zaostrenie problemu otyłości. Raport Światowej Federacji ds. Otyłości wydany w marcu 2021 r. wskazuje na związek między otyłością a problemami natury psychologicznej, ryzykiem zachorowania na nowotwory, jak również na Covid-19. Warto zaznaczyć w tym miejscu, iż otyłość jako choroba zaczęła dotyczyć coraz młodszych dzieci, a skuteczność prowadzonych terapii jest niewielka - to najważniejsze wnioski płynące z raportu Najwyższej Izby Kontroli dotyczącego dostępności profilaktyki i leczenia dzieci i młodzieży z zaburzeniami metabolicznymi wynikającymi z otyłości i chorób cywilizacyjnych. Jak wynika z ustaleń NIK, w badanym okresie ponad połowa kontrolowanych placówek POZ na zapobieganie otyłości i nadwadze nie wydała żadnych środków a profilaktyka polegała głównie na udzielaniu ustnych pouczeń i przekazywaniu materiałów promocyjnych przygotowanych przez firmy farmaceutyczne¹⁶. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, iż zamknięcie szkół/przedszkoli niestety zwiększyło ryzyko niedożywienia u dzieci i młodzieży (dla niektórych z nich czasem jedynym ciepłym posiłkiem w ciągu całego dnia był obiad w szkole).

¹⁵ K. Piechota, *Aspekty zdrowotne uczniów po pandemii Covid-9 a powrót do szkoły*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” 2021, nr 4

¹⁶ <https://www.prawo.pl/zdrowie/otylosc-i-nadwaga-u-dzieci-raport-nik-2021,512374.html>

PODSUMOWANIE

Sytuacja, z jaką mamy obecnie do czynienia, ma złożony i niejednoznaczny charakter. Choć pandemia zaskoczyła świat i przyczyniła się do wielu negatywnych skutków – zdrowotnych, organizacyjnych, gospodarczych – wykształciła jednocześnie w dzieciach większą samodzielność i zmusiła do przyspieszonego rozwoju umiejętności korzystania z urządzeń cyfrowych. Edukacja zdalna wpłynęła na konieczność wzięcia odpowiedzialności za własny proces uczenia się i siłą rzeczy rozwinęła umiejętność myślenia kreatywnego i krytycznego, a rozwój tych umiejętności jest kluczowym elementem przygotowującym dziecko do dorosłego życia.

Niejednokrotnie jednak wprowadzenie różnych form zajęć, tzn. raz nauka w trybie zdalnym, raz stacjonarnym, a jeszcze kiedy indziej w hybrydowym lub pozostawanie w izolacji, spowodowały brak poczucia stałości, bezpieczeństwa i ogólne rozluźnienie w przestrzeganiu zasad. To z kolei poskutkowało nasilonymi problemami emocjonalnymi. Pojawiły się wady postawy i kłopoty z wydolnością oddechową. Zwiększyła się liczba osób zgłaszających kłopoty ze wzrokiem będące wynikiem kilkugodzinnego przebywania przed ekranem komputera. Alarmujący jest jednak wzrost zapadalności na zaburzenia psychiczne wśród dzieci i młodzież i wzrost liczby samobójstw w najmłodszych grupach wiekowych. Już przed wybuchem epidemii raporty dotyczące kondycji psychicznej społeczeństw były alarmujące, niestety obecna sytuacja ten stan jeszcze pogorszyła.

STAROSTA

Mieczysław Szczurek